

Путевима српских идиома

*Зборник у частī проф. Радивоју Младеновићу
поводом 65. рођендана*

Крагујевац, 2015.

Путевима српских идиома

Зборник у часті проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана

Уредници

Проф. др Милош Ковачевић

Доц. др Владимир Поломац

Рецензенти

Проф. др Првослав Радић, Филолошки факултет у Београду

Проф. др Јелица Стојановић, Филозофски факултет у Никшићу

Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет на Палама

За издавача

Проф. Радомир Томић, декан ФИЛУМ-а

Лектура и коректура

Бојана Вељовић

Превод резимеа на енглески

Даница Јеротијевић Тишма

Технички уредник

Стефан Секулић

Ликовно-графичка ојрема

Проф. Слободан Штетић

На насловној страници запис из збирке речи из Призрена, коју је сакупио Димитрије Чемерикић.

Преузето са интернет странице <http://www.prepis.org/items/show/26650>.

Штампа

Занатска задруга „Универзал” Чачак

Тираж

150 комада

ISBN

978-86-85991-85-1

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ / 9

БИОГРАФИЈА ПРОФ. РАДИВОЈА МЛАДЕНОВИЋА / 13

БИБЛИОГРАФИЈА ПРОФ. РАДИВОЈА МЛАДЕНОВИЋА / 17

I Путевима српских дијалеката

Слободан Реметић

НАД МОРФОЛОШКИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА
ГОВОРА ЖЕЉОВЕ (КОД БАНОВИЋА) / 27

Срећко З. Танасић

ИЗ СИНТАКСИЧКЕ ПРОБЛЕМАТИКЕ СРПСКИХ
ГОВОРА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ / 53

Славољуб З. Марковић

О ДИЈАЛЕКАТСКОЈ (НЕ)УЈЕДНАЧЕНОСТИ
ЗАПАДНОСРБИЈАНСКОГ ИЈЕКАВСКОГ КОМПЛЕКСА / 63

Андреј Н. Соболев

БАБА ЈЕ ИЂЕЛА НА ПЛАНИНУ. ISH ÇU PLAKA:
ЗАМЕТКА ИЗ МРКОВИЧЕЈ / 73

Никола Рамит

О ФОНЕТСКИМ ДИЈАЛЕКТИЗМИМА И ВАРИЈАНТНОСТИ РИЈЕЧИ / 81

Недељко Богдановић

ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ / 91

Јордана С. Марковић

ОЛАФ БРОК У СВЕТЛУ СРПСКЕ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈЕ / 103

Рајна М. Драгићевић

ЛЕКСИКА ОРИЈЕНТАЛНОГ ПОРЕКЛА ЗА ЉУДСКЕ
ОСОБИНЕ И ЕМОЦИЈЕ У КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКИМ
ГОВОРИМА ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА / 115

Драѓана Радовановић

ИЗ ОДЕВНЕ ЛЕКСИКЕ У СИРИНИЋКОЈ ЖУПИ / 139

Тања Милосављевић

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ГРУПА ИМЕНИЦА СА ХИПЕРСЕМОМ
'ОСЕЋАЊЕ' У СРПСКОМ ПРИЗРЕНСКОМ ГОВОРУ / 151

Михај Н. Радан

КАРАШЕВСКИ ТОПОНИМИ ФИТОНИМСКОГ
И ЗООНИМСКОГ ПОРЕКЛА / 171

Марија Вучковић

НОВЕ УЛОГЕ БОШКАЧКОГ АРГОА / 181

Светлана Ћирковић

УПОТРЕБА ЦИТАТА У УСМЕНИМ НАРАТИВИМА О
ТРАДИЦИОНАЛНОЈ МЕДИЦИНИ У ИБАРСКОМ КОЛАШИНУ:
ОД ИСТИНИТОСТИ ДО ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТИ / 207

Гордана Драгин

ИЗ СИСТЕМА ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА У БАНАТСКИМ ГОВОРИМА
Ш-В ДИЈАЛЕКТА И ЈЕДНОГ НЕТИПИЧНОГ К-Р ГОВОРА (II) / 231

Стјанислав Станковић

Веселинку Лаброску

ЗА СРПСКО-МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА ИНТЕРФЕРЕНЦИЈА
НА МОРФОСИНТАКСИЧКО РАМНИШТЕ КАЈ
МАКЕДОНЦИТЕ ВО ЈУЖЕН БАНАТ / 241

Motoki Nomachi

OBSERVATIONS ON THE USE OF PAST TENSE FORMS IN BANAT
BULGARIAN IN THE CONTEXT OF LANGUAGE CONTACT
WITH SERBIAN: THE CASE OF МАТИЈА ВАНЉОВИЋ / 255

Марина Јуришић

ПРЕДЛОЗИ ЗБОГ И РАДИ У СРПСКИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА / 267

Милош Луковић

ДИЈАЛЕКАТСКА КОМПОЗИЦИЈА НОВОНАСЕЉЕНИХ КРАЈЕВА
ТОПЛИЧКОГ И ВРАЊСКОГ ОКРУГА 1878 –1912. ГОДИНЕ / 285

Бојана Вељовић

УПОТРЕБА ПОТЕНЦИЈАЛА У ГОВОРУ ТУТИНА / 309

II Путевима историје српског језика и писма

Вања Станишић

О „СРПСКОЈ ДИПЛОМАТСКОЈ МИНУСКУЛИ” ЈОШ ЈЕДНОМ / 331

Владимир Р. Поломац

АНТРОПОНИМИЈА ВОДИЧНИЧКОГ ПОМЕНИКА
(СКОПСКА ЦРНА ГОРА, XVI ВЕК) / 341

Миодраж В. Јовановић

ДВИЈЕ ОСОБИНЕ ГЛАСОВНОГ СИСТЕМА ВУКОВЕ ПИСМЕНИЦЕ
У ПОРЕЂЕЊУ СА ГОРСКИМ ВИЈЕНЦЕМ / 351

Видан В. Николић

О ВУКОВОЈ ТЕРМИНОЛОШКОЈ СИНТАГМИ РАСПУСНА
КЊИГА – ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ АСПЕКТ / 367

Марјин Стефанов

О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ У ПОЛИТИЦИ НА ПОЧЕТКУ 20. ВЕКА / 379

III Путевима српског стандардног језика

Радоје Д. Симић

Јелена Р. Јовановић Симић

’НАЧИНИ ИЗЛАГАЊА’ У УСТАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ / 395

Милош М. Ковачевић

ТИПОВИ АПСОЛУТНОГ КОМПАРАТИВА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 411

Тијана Ашић

ИДИОМАТСКЕ ТЕЛИЧКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 431

Димка Савова

СПЕЦИФИЧНОСТ КОМУНИКАТИВНЕ СИТУАЦИЈЕ У
КОМУНИКАЦИЈИ НА ИНТЕРНЕТ ПРИЧАОНИЦИ / 441

Божинка Петронијевић

ТВОРБЕНИ ОБРАСЦИ ГЕРМАНИЗАМА У
САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 451

Сања Буровић

ТВОРБЕНО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА ЛЕКСЕМЕ *КЉУЧ* / 465

Милица Радовић Тешић

ОСВРТ НА ЛЕКСИКУ ГРИГОРИЈА БОЖОВИЋА / 473

Марија Ђинђић

ЛЕКСИКА ТУРСКОГ ПОРЕКЛА У 19. ТОМУ РЕЧНИКА САНУ / 479

Тања Танасковић

КОЛОКАЦИЈЕ У РОМАНУ *ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ*
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА / 491

Милка В. Николић

О ЗНАЧАЈУ *БУКВАРА* АДАМА ДРАГОСАВЉЕВИЋА (1825)
У РАЗВОЈУ БУКВАРСКЕ НАСТАВЕ КОД СРБА / 505

Станислав СТАНКОВИЋ¹
Српска академија наука и уметности
Институт за српски језик

Веселинка ЛАБРОСКА
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

ЗА СРПСКО-МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА ИНТЕРФЕРЕНЦИЈА НА МОРФОСИНТАКСИЧКО РАМНИШТЕ КАЈ МАКЕДОНЦИТЕ ВО ЈУЖЕН БАНАТ²

У раду се анализирају српско-македонске интерферентне појаве на морфосинтаксичком плану у македонском језичком коду дванаесторо Македонаца у јужном Банату. Материјал је сакупљен на терену у интервјуима са изворним говорницима македонског језика који су рођени или пак дуго живе у Банату, те поседују и македонску и српску језичку компетенцију. Утицај српског на македонски језички систем присутан је у свим анализираним идиолектима. Интерферентне појаве најприсутније су на лексичком плану, а затим на плану флексије и реда речи у реченици, тј. бележи се велика фреквенција српских флективних модела и српске линеаризације у македонском језичком коду, што указује на несиметричан однос између двају језика у датом контакту.

Кључне речи: интерферентне појаве, морфосинтакса, македонски и српски језик, Македонци, јужни Банат

Увод. Интерференцијата међу јазичите, како што пишува Рудолф Филиповиќ (1986: 19), постоела од секогаш и како резултат на неа често се случувале промени во јазичите кои во науката за јазикот, почнувајќи од втората половина на 19 век, станале мошне интересно поле на истражување. Тогаш се побило и сфаќањето на истакнатите германски компаративисти (Расмус Раск, Франц Боп, Јакоб Грим), како и на некои други лингвисти од тој период, дека закономерностите на развојот на јазичите се доследни и без исклучоци и дека може да постои јазично мешање (по-

¹ luznjakvl@sezampro.rs

² Овој труд е изработен во рамките на два проекта, ИИИ 47016: *Интердисциплинарно истражување културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе* и ОИ 178020: *Дијалектолошка истражувања српског језичког простора*, кои во целост се финансирани од страна на Министерство за образование, наука и технолошки развој на Република Србија.

зајмување) само на лексичко рамниште (на пр. сп. кај оксфордскиот професор Макс Милер: „ma koliko jezici bili miješani u leksiku, oni ne mogu biti miješani u svojoj gramatici” (според Филиповиќ 1986: 19). Всушност, како резултат на интерференцијата и настанале јазичните сојузи или јазичните лиги кои обединуваат несродни јазици со многу слична типолошка структура. Во еден таков јазичен сојуз (во моментот еден од најинтересните за проучување) спаѓаат и македонскиот јазик и говорите на призренско-тимочката дијалектна област на српскиот јазик: тоа е балканскиот јазичен сојуз. За да настане интерференција, се разбира дека треба прво да постои билингвизам во најширокото значење на зборот (Филиповиќ 1986: 33–34), т.е. билингвални говорители, кои се всушност носителите на јазичната интерференција. Интерференцијата е сè почеста појава и во современиот начин на живеење и на комуникација кога контактите на јазиците се секојдневни, непосредни или посредни (најчесто електронски), при што еден јазик е тој што го зборуваме од детството и што во литературата е познат под терминот *мајчин јазик* (бидејќи не е секогаш во прашање јазикот на мајката, а може да не е ни јазикот на таткото, туку некој сосема друг јазик, подобро е за овој јазик да се користи поновиот термин *прв јазик*). Јазикот што влијае на него е јазик што во конкретна ситуација служи за меѓусебно разбирање што може да биде јазикот на средината или јазик со широка употреба за меѓусебна комуникација или лингва франка, каков што е во моментот англискиот јазик.

Предмет на нашиот интерес ќе биде интерференцијата на македонскиот и српскиот јазик, два сродни јужнословенски јазици, при што ќе биде анализирано влијанието на српскиот јазик како јазик на средината, и следствено јазик со престиж, врз македонскиот јазик како прв, односно како мајчин јазик на Македонците коишто живеат во јужен Банат.³ Впрочем, тема којашто до појавата на поновите трудови на Ж. Бошњаковиќ и на С. Станковиќ не е проучувана досега.⁴ Материјалот што го користиме за анализа е собран на терен во периодот од април 2012 до август 2014 година и претставува богат јазичен корпус од над стотина страни транскрибиран текст.⁵ Во оваа прилика ќе направиме анализа само на дел од интерферентните појави меѓу српскиот и македонскиот јазик на морфосинтаксичко рамниште кај Македонците во јужен Банат.

3 Се работи за поголем број преселени Македонци кои во периодот по Втората светска војна како резултат на миграциската политика во тогашната Југославија ги населиле главно напуштените германски домови во неколку места во Банат, но најмногу во Јабука и во Качарево блиску до Панчево, и во Пландиште.

4 В. во следните библиографски единици: Бошњаковиќ 2005, 2006а, 2006б и 2008; Станковиќ 2015.

5 Овие текстови претставуваат само еден помал дел од јазичниот материјал којшто е снимен и транскрибиран во рамките на изработката на докторската дисертација *Ситуацискиот на македонскиот јазик во Република Србија и неговаата интерференција со српскиот јазик на морфосинтаксичко рамниште* на С. Станковиќ (2015).

За целите на овој труд анализираме вкупно 20 часа снимен материјал од следниве информатори, по потекло или преселеници од различни краишта од Македонија: Благоица Стојковска од Битола, родена 1956, од 1986 живее во Јабука, омажена за Македонец (БС); Јагода Ивановска од Порече, родена 1958, од 1982 до 1986 живеела во Качарево, од 1986 живее во Панчево, омажена за Македонец (ЈИ); Бранко Симуноски од Осломеј, Кичевско, роден 1964, од 1999 живее во Јабука, оженет со Македонка (БрС); Владимир Васиљевски по потекло од Демирхисарско, роден 1948 во Панчево, од 1948 живее во Јабука, оженет со Македонка (ВВ); Божана Милевски од Милетино, Тетовско, родена 1948, од 1989 живее во Планиште, омажена за Македонец (БМ); НН од Велешко, живее во околицата на Планиште (НН)⁶; Лазар Филиповски од Велешко, роден 1935, од 1946 живее во Јабука, оженет со Македонка (ЛФ); Јован Радески од Порече, роден 1938, од 1946 живее во Јабука, оженет со Македонка (ЈР); Цвета Ѓорѓевска по потекло од Струшко, родена 1958 во Качарево, од 1958 живее во Качарево, омажена за Македонец (ЦЃ); Трајанка Арсовска по потекло од Велешко, родена 1953 во Јабука, од 1953 живее во Јабука, омажена за Македонец (ТА); Живко Апостоловски од Милетино, Тетовско, роден 1941, од 1946 живее во Јабука, оженет со Македонка (ЖА); Руска Сурла од Порече, родена 1947, од 1963 до 1973 живеела во Лажани, Прилепско, од 1973 живее во Планиште, омажена за Србин (РС).

Сите наведени информатори освен Руска Сурла, главно ја зачувале македонската јазична компетенција и генерално се трудат да го зборуваат македонскиот стандарден јазик и токму затоа сметаме дека анализата на нивниот говор претставува вистински показател за начинот на интерференција меѓу македонскиот и српскиот јазик во услови кога српскиот јазик е јазикот на средината во којашто се живее, односно *вџор* јазик. Информаторката Руска Сурла по доаѓањето во Банат живеела во многу специфични социјални услови со неможност за поголема комуникација на македонски јазик, како резултат на што таа комуницира со сите на некој мешан македонско-српски идиом којшто го зедовме за анализа само како поткрепа на генералните заклучоци за начинот на влијание на српскиот јазик врз македонскиот. При анализата на примерите, водевме сметка и за родниот говор на информаторот, затоа што во дел од македонските дијалекти има јазични црти што се поклопуваат со оние од српскиот јазик и во тој случај не можеме појавата да ја сметаме како српско влијание туку како особеност на родниот македонски говор што нашите информатори го учеле од своите родители.⁷ Во овој прилог само делумно ќе ги анализи-

6 Се работи за информаторот којшто го дозволил снимањето и користењето на добиениот јазичен материјал, но не и користење на неговите лични податоци. Оттаму за овој информатор го употребуваме симболот НН.

7 За одредување на дијалектните особености на идиолектот на нашите информатори беа користени дијалектолошките трудови на Божидар Видоески и на други македонски дијалектолози (Видоески 1950, 1960, 1984, 1998; Лаброска 2008; Лаброска и др. 2012; Стаматовски 1956, 1957; Цветановски 2004).

раме промените што ги регистриравме кај менливите зборови, со краток осврт и на редоследот на клитиките кои се врзани за глаголското јадро на реченицата. При нашата анализа го користиме структурниот споредбен метод сопоставувајќи ги збороформите на парадигматско и на синтагматско рамниште (в. Горѓевиќ 2004: 83–115). Се разбира, блискоста на јазиците што ги споредуваме бара суптилен пристап со водење сметка и за хомонимите во двата јазици, но и за различниот семантички опфат на зборовите кои се навидум идентични во основната збороформа.⁸

Од интерференцијата кај именките. Во рамките на именскиот систем ќе се задржиме на неколку нивоа на влијание што македонскиот јазичен идиом ги има од српскиот јазик. Првото ниво е директно позајмување на именски форми во нивната основна форма, и потоа нивна употреба во македонскиот текст според правилата на македонскиот јазик, а тоа значи со македонски множински наставки, без употреба на падеж и со употреба на членска морфема доколу се работи за определена референција. Ваков тип на заемки констатиравме кај сите говорители. Примери: таја *лејоџа*; голем *доџинос*; веќе нема *снага* (БС); во време во *рајџоџи*; мене ми беше *џањирџи*; ни *вилушка* ни *кашка* (ЈИ); со *џољџивреда*; *рајџарџиво* искључиво; *школа* не постојт; *џредседник* кој води тука; *дешавања* што биле, тужни; такви *џџвари*; поголемо *џоџџење* (БрС); имам *доживџаи* (ВВ); баш за *џамџење* имам друштво; исто од *џољџивреда*; све, све, *џоврџе* и овоштие, ...*воџе* и *џоврџе*, заборавила сам овошје и зеленчук (БМ); према Росоман, на *ауџџоџи*; ево имам *заова*; секоја сезона има *џоврџе*; десет *џана* (НН); една биста барем *уџомена*; со сите *снаџи*; *слово* на *џаџир* (ЈР); на *рајџоџи* (ЦГ); *земљорадницџиџе* (ТА); четири *разреџи*; една голема *раџоница*; некоја *будуџносџи*; надворешно наводнување на *каџ* на *каџ* (ЖА); со *рџа* што имавме понесено (ЛФ). Во текстовите сретнавме и примери кои се комбинација од македонскиот и од српскиот модел на образување на именки, а кои нашите информатори во спонтаниот говор ги изговориле трудејќи се да „звучат“ македонски: на *дошколување* (ТА).

Второ ниво на влијание се позајмени именки / именски синтагми каде што именката центар и нејзината определба се според српскиот модел што значи дека именката добива ознаки за падеж или за множинска форма која е специфична за српскиот јазик, додека, пак, ако има определба од придавски тип (придавка или број), таа е во определена форма. Такви се следниве примери: како на *бреџуљак мали*; *дешавања* што биле, *џужни* да реча (БрС); *малце рачуна* (ЈР); *џџово јело*; па после секој од *џочџка* почнува; па имат и *џрејџџаву* и сеа скоро имат, у Апатин; добија *неки џинар* и то је то, то је ништо (ЈИ); за *џри минуџа* се најдовме в село (ВВ); ако сам *џолко живела џодина џамо*; само *око Варџара*,

8 За споредба на граматичката структура на двата јазици користени се следниве библиографски единици: Бојковска и др. 2008; Конески 1981, 1982; Малџиева и др. 2009; Минова-Ѓуркова 2000; Паноска 1994; Станојџиќ 2010; Стевановиќ 1979, 1981.

Прилеп, Тетово (БМ); па *није било услова* за работа; од сабајле *до вечери једно истио*; *џа њовезаностџ* (НН); *џриџа савестџи* (ЖА); ја сам викала на *моџа мужа* (РС). Од примерите можеме да заклучиме дека имаме и хибридни конструкции во кои падежната форма на именката карактеристична за српскиот јазик е употребена со македонски предлог како во примерот: *од њочетџка* ('из почетка, све изнова, поново'), или македонската форма на прилогот за количина *малџе* е во комбинација со српска именка во соодветниот падеж, во конкретниов случај во генитив: *малџе рачуна*. Овде ќе ги посочиме и називите на соодветни институции или степени на образование кои, генерално гледано, Македонците ги изговараат во оригинал, т.е. на српски јазик како затврдени изрази односно како непроменети именски синтагми кои се вметнуваат во македонскиот текст. Такви се примерите: *на Сајам књиџе* (НН), *четџвртџи разред* (ТА), *соџијални рад* (ВВ), *месна заједница* (ЛФ), *на македонско вече* (БрС).

Третото ниво на влијание од српскиот врз македонскиот јазик тоа е повлекувањето на членската морфема од употреба, промена којашто може да се констатира на синтаксичко рамниште. Оваа промена што се забележува во македонскиот говор кај нашите информатори е сериозен индикатор дека Македонците што живеат подолго време во јазична средина во која имаме синтетички тип на јазик, а не аналитички, почнуваат да го губат чувството за употреба на членот како показател на категоријата определеност (в. Пеев 1969). Примери: Порече се најдува тоа таму кај Македонски Брод, селото се вика Сушица. Мајка ми је *од истио село* и татко ми е *од истио село*, значи од Сушица, они се родени тамо (ЈИ); *џоследни десетџ години*; *џошџто села се* во Македонија на високо; татко ми планирал уште *во колонизација* планирал тој; Али не знам, можда и *сама ситуација* таква била (БрС); *Друшџтво* видиш како се направи (ВВ); *Моје село* је популарно тамо, на аутопат за Грчка; таква ни је судбина; *Среќа* је во живот, значи, *за деџте*, живеам *за деџте*, се мачам *за деџте*; каков би бил *живоџт* да несам (НН); без разлика *на висина на џензија*; таква је и *џензија*; и *џосетџа* се сведе на минимум; Бев поврзан во *месни одбор*, *во месна канцеларија*; *Месна заједница* имаше своји представници; По бројот они знаеја кај се наоѓа *во село* (ЛФ); *Такви беа џроџрами* и во Домот на културата; Видите, оттогаш значи Домот откај ја превзеде овде *библиоџекарска дејностџ* (ЈР).

Друга промена на синтаксичко рамниште во јазикот на Македонците во Банат, а што е последица на животот во српска јазична средина, тоа е појавата на неудоен предмет. Едно од основните правила во изразувањето на акузативот и дативот во македонскиот јазик е удвојувањето на предметот, т.е. ако е именката определена, таа задолжително е придружена со заменска реплика во проклиза, одн. со кратка заменска форма на личната замена за соодветниот предмет, синтаксичка појава која обезбедува еднозначност на исказот (Конески 1981: 334; Минова-Ѓуркова 2000: 206–215). Во звучните записи што ние ги анализираваме најдовме повеќе примери каде што нема удвоен предмет: Не знам ова малу замерив тука

на *Блаџоја* (ВВ); Да се мачи кој како се најде да си трга *макаџа* (НН); Тогаш покренавме *џрашањето* за овај воведување на страница на македонски јазик; Е, сега овде е интересно што тија во почетните денови, во почетните години задржуваат *ситије оња џрадици*; Меѓутоа, сеја има *џаја емисија*; Имавме *џрвиот човек Трајко Трајковски* беше секретар на тој Срески комитет (ЈР); Тие ни одржаваја *куќаџа* во тоа време (ЖА); секој дома, си носи *џорбаџа* (ЛФ). Од дадените примери може да се заклучи дека само првиот пример е со неударен дативен предмет, додека во другите се работи за ударен акузативен предмет. Појавата на неударување на акузативниот предмет ја регистрирал и Ж. Бошњакović (2008: 24) во анализата спроведена за карактеристиките на македонско-српскиот билингвизам кај информаторка Македонка која живее во Кикинда: *џа најраим и ја џој колач*.

За интерферентните појави кај заменките. Во рамките на заменскиот систем забележавме повеќе промени кои според нивната разноликост се интересни да се нагласат како еден од поважните резултати на српско-македонската јазична интерференција. Како наједноставен тип на промена што се забележува во македонскиот код под влијание на српскиот, тоа е алтернација на заменските форми со соодветните форми од српскиот, се разбира таму каде што има разлика. Највпечатлива е замената во третото лице кај личните заменки и замената кај показните заменки, како во следниве примери: *Она* [Битола] е за мене нешто што немам видено нигде, е со самото тоа е драгоцено и *она* би опстанало само во тие услови; да *џа* чуваш тоа благо; пред *џај* мали град Демир Хисар; мислим на минатото малтене од пред *ова* нашата ера (БС); *оно* мало патче; без струја на *онај* гас (ЈИ); имав еден стрико Македонија, *он* почина (ВВ); *овај* хотел; *џај* је већ (БМ); *ова* је *оваква*, *она* е *онаква*; и *они* работат; за *њих* (НН); колку *ово*, колку *оно*; преку Утва, претпријатије *ово* што работев (ЛФ); и сите *они* (ТА).

Овде мораме да истакнеме дека во дел од југоисточното македонско наречје, како и во дел од северните говори како форми на личните заменки за 3 лице еднина се јавуваат заменките *он*, *она*, *оно* (Видоески 1998: 72), но примерите што ги посочивме погоре се од информатори од западното наречје (Битолско, Велешко, Демирхисарско), во чиј роден говор е карактеристична личната замена *џој*, *џаа*, *џоа*.

Замена на македонските заменски форми со српски има и кај првото лице, но не само во номинатив, туку и во косите падежи: а *ја* од планина (ЈИ); јер *мени* беше доста мојата мака; а *мени* е уште потешко; Тоа *нам* е прилика (НН); Добро *нам* било (БМ).

Регистриравме и два примера каде што *џениџивно-акузативнаџа* форма на личната замена за прво односно за трето лице множина *нас* и *нив*, се употребени според српскиот модел: *нас џројца* бевме (ВВ) // српски: *били смо нас џроје*, наместо: *ние џројца бевме*; онда си зборувале *нив две* (ТА) // српски: *онда су џих две џричале*, наместо *џоџаш си зборувале џие две*. Ова е уште еден показател за посуштински поместу-

вања што се случуваат во јазикот на Македонците во Банат, под влијание на српскиот јазик бидејќи е засегнат принципот на дистрибуција на заменките кои се основни показатели на егзофората и ендофората. Во оваа позиција во македонскиот јазик може да се појави само номинативната форма на личната замена.

Она што посебно ќе го нагласиме, тоа е честата употреба на показната замена за среден род еднина *џо*, форма што е карактеристична за српскиот јазик, најчесто во улога на подмет во реченици со глаголско-именски прирок, но и со други функции во реченицата. Примери: *џо* е стварно интересно да се види; И *џо* е, тоа е вака...; *џо* е исто нешто што вреди да се види; сите се бунат због тоа, али *џо* е *џо* (БС); е камо *џо* да ми се вратит, нема поарно; али ја не пристанав на *џо*; и *џо* је *џо*, *џо* је ништо (ЈИ); Мислам *џо* ми је струка (БрС); па *џо* е тоа (НН); после прекинав и *џо* да би можел да се оженам; и *џо* го завршив; а *џо* еднаш мора да се доживи (ЖА); све *џо* је тешко (РС); и така увек си била тажна и *џо* (ТА).

Забележавме и повеќе примери на замена на македонската замена *нишџо* со српската соодветна форма: нема сада *нишџа*; И таке сега не смее ником *нишџа* да поддаеш (БМ); па нема *нишџа* конкретно; нема ни овде *нишџа* (НН); друго не се *нишџа* ни учило (ЛФ); *Нишџа*, што сам имала само сидови овде, друго *ништо* (РС). Од последниот пример може да се забележи дека информаторката, во иста реченица употребува и српска и македонска форма на заменката, односно се коригира самата себеси. Ваквата појава е регистрирана на повеќе места во нашиот корпус и ние се потрудивме во избраните примери за различни видови интерференција да дадеме поширок контекст за да се забележи ова заменување на српската форма со македонската, односно себекоригирање кај информаторите. Спореди и во следниов пример: све, све, *џоврџе* и *овошџие*, ...*воџе* и *џоврџе*, заборавила сам *овошџе* и *зеленчук* (БМ).

Српско-македонска јазична интерференција регистриравме и кај формите на општите заменки: Му реков, Иване *свака* част овој директорки (ВВ); *сваки* Осми март на Шапка имал „Тетекс“; брат ми на *свак* канал вода (БМ); *сваки* дан се ишло; во Лажани то има од *свака* нација (РС).

Интерференција кај придавките. Кај придавките интерференцијата се јавува на две рамништа, прво на флексиско ниво со употреба на определена форма, појава карактеристична за српскиот јазик, а второ со комплетно позајмување на српската форма на придавката. Примери од првиот тип се следниве: Галичица ... која е *национални* парк, исто као Пелистер (БС); сега ет *џлавни* инспектор (ВВ); сега има салата и *млади*, овај, кромид, кромид, лук (НН); знам да им требат, ама возач *џрофесионални* (БрС); *нови* производ; *друзи* доказ; *друзи* споменик (ЈР); *сџиручни* соработник (ЦГ); *џлавни* повод (ЛФ). Во рамките на ова рамниште на интерференција ќе ги посочиме и примерите каде што придавките во основната форма се исти со македонската придавка, но носат флексиски наставки специфични за српскиот јазик како во следниве два примера: *мала* деца, помалу гајле, *џоџолема* деца (ЈИ); *добре* плате биле (БМ).

Примерите со употреба на придавки позајмени од српскиот јазик се разбирливо побројни бидејќи се работи за едноставен процес на супституција на едната лексичка форма со другата: подсидани со камења, па се *изравњајти*; *интересантен* град (БС); мајка ми е *болесна*; отидов во *омадинска* (ЈИ); и по *женина* страна; *сианбенојословни* простории (БрС); во *дечји* дом (ВВ); *џуно* село, цело село сме родбина; за *годишњи* одмор; *цео* живот (БМ); *Трговачка*. Трговска, *џрговачка*; Имам брат, не е *оженен*; *џрехладен* (НН); *радни* стаж; *џоимућни* домаќини; Исти тија који беа *имукни* дојдоа и овде; Животот не беше некој *сјајан*, напреден; Е то је *џренућина* криза (ЛФ); која беше *џрашњава*; *лиџерарна* и низ други секции; *џионирски* одред; на *чијава* територија на општина Панчево (ЈР); во *џрговински* суд; *џвакачи* сакаат (ГА); *учлањен*; на *дечји* дом; *џензионисан*; *радниот* однос; *радни* акции (ЖА). Интересни примери кои треба посебно да се истакнат се следниве: хибридна форма *џрехладен* (српски *џрехлаћен*, мак. *џреладен*), формата *оженен* (наместо српското *ожењен* или македонското *оженет*), супстантивизираната придавка *џвакачи* (наместо *џвакаће*, т.е. *џвакаће џуме*, односно *џуми за џвакање*), како и појавата на членување на српската придавка во синтагмата *радниот однос*.

Од интерференцијата кај глаголите. Кај формите на глаголите ќе разгледаме два типа промени што се регистрирани во говорот на Македонците од Банат, а тоа се 1) позајмени форми на глаголи од српскиот јазик, и 2) позајмени флексивни наставки. И во двата типа забележавме примери кои претставуваат некаква мешавина на формите на двата јазика, а сето тоа дополнително се комплицира со изместениот збороред кај сложените глаголски форми затоа што македонскиот и српскиот јазик имаат поинакви правила за редоследот на помошните глаголи и клитиките. Но да почнеме со првиот тип промена. Позајмени лексички форми на глаголи, кои потоа се употребени според македонскиот модел се следниве: не сум била таму каде што *сум живела*; *експериментисавме*; се реновираат и *се одржаваат* (БС); ко *сазнаа* дека сум се омажила; така убо *се десило* (ЈИ); јас *станував* ко завршив трето одделение за четврто, во Кичево, јас *станував* кај сестра ми; може *џриметјувати*е и вие; многу сме *џостјале* затворени; Ко *ќе се обават* тие церемонии; веќе кумот *блаџосилја*, како да реча, благосува, блосува, (БрС); Цобе со жените да *се џриџрема* тоа, гравот (ВВ); али *рачунаш*; тата *не знаме*; Каков би бил живот да *несам*, да *несу* они покрај мене (НН); *сме добијале* тија намириници; и све си *исџричуваме*, али сето тоа се сведува (ЛФ); Мама *џремина* две илјади втора година; и сега чекам да *се џензионисам*; син ми *се уџозна* (ГА); Тој тамо не можеше да *се уклоџи* во селото; и *наџоетие* да не повлече свите; да би можел овде да *се уќључам*; имав среќа да *уџознам* една другарка која во то време многу ми *учина*; да не смее да *се клоџи*, што викаат Србите да *се клоџи* со духот, него мора да *џрихвајти* она што го снашло и мора да се бори за понатамошниот живот (ЖА). Глаголот што е посебно истакнат со затемнети букви во погорните примери, претставува посебно интересен пример, бидејќи кога Македонец првпат ќе го слушне или прочита

исказот на информаторот, не ја разбира реченицата додека не сфати дека се работи за гласовна адаптација на српскиот глагол *стџановаџи* ('престојува, живее некаде'), односно замена на српскиот инфикс *-ова-* со македонскиот суфикс *-ува*, со што дошло до поклопување со формата на македонскиот глагол *стџанува* ('се исправа, менува некаква положба').

Вториот тип на промена што може да се констатира кај глаголскиот систем во македонскиот јазичен код во Банат е употреба на српските флексики наставки на основата на глаголот која може да биде иста и во македонскиот и во српскиот, но и различна (македонска или српска). Вакви примери се следниве: а за минатото кој сака да дознае нешто за минатото, *мислим* на минатото малтене од пред ова нашата ера; јас кога *би ми рекле* таму да живеам, мислам дека *не би засџала* (БС); ја останав во Сушица, *да би дошли* во Прилепско Поле (ЈИ); што *сам видела* кукурузи *да ваља*; на лето *хџео* да се жени; нека му прај *рекох* (БМ); кад *оџидем* у Македонија; додека *сме били*; што *си заработџио* то *си џоџроџио* (НН), кога *би* повторно тоа *можел* да го онадам (ЖА). Последниот пример е показателен во однос на влијанието што го имаат Македонците во својот македонски исказ од српскиот јазик во збороредот на елементите кај сложените глаголски форми. Во македонскиот јазик едно од основните морфосинтаксички правила е дека кај сложените глаголски форми (перфект, плусквамперфект, потенцијал, идно време) не може да се вметне друг збор меѓу помошниот глагол или партикулата и основниот глагол, освен кратки заменски форми, а помошниот глагол односно партикулата секогаш му претходат на основниот глагол (Конески 1981: 458). За разлика од ова правило, во српскиот јазик помошниот глагол кај сложените глаголски форми може да се јави по основниот глагол, т.е. по партиципот, кога не се појавува збор што упатува на субјектот, а меѓу помошниот глагол и партиципот можат да се вметнат полнозначни зборови (Станојчиќ 2010: 183). Токму затоа, и во погорниот маркиран пример и во следниве примери имаме сложени глаголски форми разделени со полнозначни зборови по српски модел: јас му реков кој *ке џрви најдеџи* (ЈИ); *нисам ја ниџџо знаел*; друго *не се ниџџа ни учило* (ЛФ); тука *џо се џаков менџалиџеџи оведе задржал* (БрС).

Резултат на интерференција што се забележува при контрастирање на двата јазика на синтагматско рамниште, тоа е и употребата на форми на презент од свршени глаголи без партикула или сврзник, како во следниве примери: ...па *се стџџне* до Железнец; кога *засџанеш* во центарот (БС); мораш да чуваш дете и го *родџи* за себе; така ми *џоминеш* цел ден (НН); на почеток август *доагаџи* и *бидгаџи* тука пет недели и се враќаат назад (ГА); после то *оџидам* на занат (ЖА). Ваква употреба на презентот од перфективни глаголи не е својствена за македонскиот стандарден јазик (Конески 1981: 412; Минова Ѓуркова 2000: 65), ниту на западните дијалекти од каде што се информаторите (Видоески 1998: 71), туку е влијание на српскиот јазик каде што ваквата употреба на презентот е регуларна

кога се работи за неактуелен презент во повеќе негови функции (в. Тана-
сиќ 1996: 24–25, 52–78).

Интерференција кај броевите. Во зборовната група броеви најпечатлива е замената на бројот *еден* со српската форма *један*, и кај основниот број и кај изведените со него: *једна* планина (БС); *једна* година (БМ); по *један*; *једно* *гру̀зо*; *једанаесѝ* сатот; *једно* исто (НН); *једно-гру̀зо*; *једно-гру̀зо*; *једен* живот (ЛФ); *једен* голем број; *једна* работа (ЈР).

Другите примери се разнообразни и сведочат дека и во системот на броевите замената на формите е вообичаена појава: *йеѝнаесѝ и љади*; *дваесѝ* пораки; *ѝриесѝ седам*, *ѝриесѝ осам* години (НН); за некои *йеѝнаесѝ илјади* плата (ЈИ); *осам и љаде* (БМ); *ѝреке* одељење (ЛФ); *илјаду девеѝстоотини четѝриесѝ* и *шестѝа*; *илјаду девеѝсто седумдесѝ* и *ѝреѝта* година (ЈР); *илјаду девеѝсто ѝедесѝ* *ѝреѝта* година (ТА). Како што се забележува од примерите, бројот *илјада*, којшто и во српскиот и во македонскиот јазик претставува именка, информаторите го употребуваат во кос падеж наместо во основната форма како што би требало на македонски, а исто така забележавме употреба на редниот број *гру̀з*, наместо *вѝтор*, во неколку примери во искажувањата на еден ист информатор: *од ѝеесѝ* и *гру̀за* година; прво радио *ѝедесѝ* и *гру̀за* година; до *ѝеесѝ* *гру̀за* (ЛФ).

Во примерот: *има* и *ѝаа* *двоја деца* (БМ) имаме погрешна употреба на српскиот збирен број *двоје* што е показателно за фактот дека позајмувањето на некој од менливите зборови од српскиот јазик е сложен процес на интерференција со оглед на сложените парадигми кои ги поседуваат именските зборови во српскиот јазик.

Заклучок. Како заклучок можеме да констатираме дека не е мал бројот на промени што настанале во македонскиот јазичен идиом кај Македонците во Банат како резултат на влијание на српскиот јазик како јазик на средината и јазик со престиж. Иако за целите на нашата анализа се потрудивме да одбереме говорители кои добро го владеат својот прв, мајчин македонски јазик, кај сите нив, без оглед на професијата со која се занимавале во текот на животот (дури и кај наставници по македонски јазик, на пр. кај информаторот ЈР), забележавме позајмени збороформи, но и позајмени елементи од флексискиот систем на српскиот јазик, што е доказ дека билингвизмот влијаел за еден подлабок степен на интерференција меѓу српскиот и македонскиот јазик. Тука ќе го нагласиме и влијанието што го констатиравме во збороредот односно во линеаризацијата на елементите на реченицата, што е исто така показателно за една напредната фаза на интерференција. Сите овие анализи укажуваат на фактот дека нема идеален билингвизам каде што говорителите ги држат сосем одвоено двата јазика што ги владеат, туку неизбежно е нивно меѓусебно влијание кое може да резултира со постепено заменување на едниот од двата јазика со другиот. Оттаму, при вакви услови на живот и комуникација какви што имаат Македонците од Банат, разбирливо е дека ќе надвлее јазикот на средината, односно официјалниот јазик на држа-

вата во која се живее, т.е. српскиот јазик во Република Србија. Истражувањата бараат понатаму социолингвистички пристап во анализата за да се донесат не само заклучоци за актуелната состојба со македонските говорители во јужен Банат (како што е впрочем и со другите малцински национални заедници во Војводина; в. Микеш 2001), туку и за да се преземат соодветни понатамошни мерки во рамките на образовниот систем, но и пошироко, и да се зачува билингвалноста на Македонците, а со тоа и да се зачува убавината што ја носи националната, јазичната и културната разноликост на даден регион, како што е Банат.

Литература:

- Бојковска и др. 2008: Стојка Бојковска, Лилјана Минова Ѓуркова, Димитар Пандев, Живко Цветковски, *Ојштинска грамајтика на македонскиот јазик*, Скопје: Просветно дело.
- Бошњаковиќ 2005: Жарко Бошњаковиќ, Како Македонци говорат српски? (Фонетске карактеристике), *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистику*, XLVIII/1–2, Нови Сад: 257–266.
- Бошњаковиќ 2006а: Жарко Бошњаковиќ, Некои особености на јазикот на Македонците во Србија (Што сочувале Македонците од својот јазик), во: Емилија Црвенковска (ред.), *XXXII научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 15. VIII–7. VIII 2005)*, Лингвистика, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 119–135.
- Бошњаковиќ 2006б: Жарко Бошњаковиќ, Како Македонци говорат српски? (Порекло информатора: Крива Паланка / Титов Велес: ново место живлења: Срем), Београд: *Српски јазик*, XI/1–2, 263–284.
- Бошњаковиќ 2008: Жарко Бошњаковиќ, Карактеристике македонско-српског билингвизма, Београд: *Јужнословенски филолог*, LXIV, 21–33.
- Ѓорѓевиќ 2004: Radmila Đorđević, *Uvod u kontrastiranje jezika*, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Видоески 1950: Божидар Видоески, *Поречкиот говор*, Дипломски работи, 1, Скопје: Катедра за јужнословенски јазици при Филозофскиот факултет.
- Видоески 1960: Божидар Видоески, Основни дијалектни групи во Македонија, *Македонски јазик*, XI–XII, 13–31.
- Видоески 1984: Божидар Видоески, *Охридско-стирушкиите говори (обид за класификација)*, Скопје: Прилози, IX, Одделение за лингвистика и литературна наука, МАНУ, 6–40.
- Видоески 1998: Божидар Видоески, *Дијалектните на македонскиот јазик, Том I*, Скопје: МАНУ.
- Видоески 1999а: Божидар Видоески, *Дијалектните на македонскиот јазик, Том II*, Скопје: МАНУ.
- Видоески 1999б: Божидар Видоески, *Дијалектните на македонскиот јазик, Том III*, Скопје: МАНУ.
- Видоески 2000: Божидар Видоески, *Фонолошки бази на говорите на македонскиот јазик*, Скопје: МАНУ.
- Конески 1981: Блаже Конески, *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Култура – Македонска книга – Мисла – Наша книга.
- Конески 1982: Блаже Конески, *Историја на македонскиот јазик*, Скопје: Култура.

Лаброска 2008: Веселинка Лаброска, *Кичевскиот ѝ говор*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Лаброска и др. 2012: Веселинка Лаброска, Убавка Гајдова, Светлана Давкова-Ѓоргиева, Гоце Цветановски, Дарко Томовски, *Врашничко-џолошкиџе говори – духовна ризница*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Малчиева и др. 2009: Вјара Малчиева, Зузана Тополињска, Маја Ѓукановић, Предраг Пипер, *Јужнословенски језици: грамаџичке стџрукџуре и функције*, Београд: Београдска књига.

Микеш 2001: Melanija Mikeš, Kad su granice samo tarabe (istraživanja вишејезичности u Vojvodini), Novi Sad: Jugoslovensko društvo za primenjenu lingvistiku – Futura publikacije.

Минова-Ѓуркова 2000: Лилјана Минова-Ѓуркова, *Синџакса на стџандардниот македонски јазик*, Скопје: Магор.

Паноска 1994: Ружа Паноска, *Современ македонски јазик*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура.

Пеев 1969: Коста Пеев, Членот во македонскиот јазик, *Литџераџурен збор*, XVI/1, 25–29.

Стаматовски 1956: Трајко Стаматовски, Градскиот тетовски говор I, *Македонски јазик*, VII, кн. 2, 210–242.

Стаматовски 1957, Трајко Стаматовски, Градскиот тетовски говор II, *Македонски јазик*, VIII, кн. 1, 91–115.

Станковиќ 2015: Станислав Станковиќ, *Сџаџусот на македонскиот јазик во Рџпублика Србија и неговата инџтерференџа со срџскиот јазик на морфосинџаксичко рамниште*, Докторска дисертација, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Станојчиќ 2010: Живојин Станојчиќ, *Грамаџика срџскоџ књижевноџ језика*, Београд: Креативни центар.

Стевановиќ 1979: Михаило Стевановиќ, *Савремени срџскохрватски јазик II*, Београд: Научна књига.

Стевановиќ 1981: Михаило Стевановиќ, *Савремени срџскохрватски јазик I*, Београд: Научна књига.

Танасиќ 1996: Срето Танасиќ, *Презентџ у савременом срџском језику*, Београд: Институт за српски јазик САНУ.

Филиповиќ 1986: Rudolf Filipović, *Teorija jezika u kontaktu*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.

Цветановски 2004: Гоце Цветановски, *Каршијачкиот ѝ говор – Скојско (со џосебен освџрт на синџаксџа)*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

DE L'INTERFÉRENCE LINGUISTIQUE SERBO-MACÉDONIENNE SUR LE PLAN MORPHOSYNTAXIQUE AUPRÈS DES MACÉDONIENS AU SUD DU BANAT

Résumé

Dans cet article, nous analysons les phénomènes interférents serbo-macédoniens présents, sur le plan morphosyntaxique, dans le code linguistique macédonien des douze Macédoniens au Sud du Banat. Le matériel est collecté sur le terrain lors des interviews faits avec des locuteurs natifs du macédonien qui habitent depuis longtemps au Banat, si bien qu'ils possèdent une compétence linguistique tant macédonienne que serbe. L'influence du serbe sur le système linguistique macédonien se trouve dans tous les idiolectes analysés. Les phénomènes interférents sont les plus nombreux sur le plan lexical, et ensuite sur le plan de la flexion et de l'ordre des mots dans la phrase ; en effet, nous avons noté une grande fréquence des modèles flexionnels serbes et de la linéarisation serbe dans le code linguistique macédonien, ce qui relève, néanmoins, un rapport asymétrique entre deux langues dans le contexte donné.

Mots-clés : phénomènes interférents, morphosyntaxe, langue macédonienne et langue serbe, Macédoniens, Sud du Banat.

*Stanislav Stanković
Veselinka Labroska*